

ZGODOVINSKI ZBORNIK.

PRILOGA

„LAIBACHER DIOECESANBLATT-U.“

—ooo Izhaja v nedoločenih obrokih. ooo—

Šesto leto.

Ljubljana, meseca aprila 1893.

Številka 22.

Duhovniška bratovščina sv. Mihaela v Mengšu.

(Od leta 1667 do 1799.)

(Nadaljevanje.)

X ma.

Ut autem rite Succedat electio. seposito omni temporali respectu, in Ecclesia Supra memorata congregati, praemissa S. Spiritus supplicii invocatione ibunt in Suffragia Secreta Scripto danda, quae bini ex Senioribus, una cum Secretario, vel vice Secretario exacte suscipiant, et juxta pluralitatem votorum, Rectorem, Assistentes, et Secretarium promulgabunt, promulgati verò promptè et humiliter ad Gloriam Dei impositum munus suscipient, ac recitato dein hymno Te Deum laudamus, Caetera Sodalitatis munia, ut supra peragentur.

XI ma.

Apud Secretarium Servabitur Album, Sigillum et arcula Sodalitatis, ita tamen ut altera ad eandem clavus sit penes Dominum Rectorem. Tenebitur autem Dominus Secretarius quotannis rationem reddere acceptorum et expensarum coram omnibus R. R. D. D. Consodalibus congregatis, sicut et Eleemosynarum a confratribus, seu aliis Congregationis Benefactoribus, sive pro Missis dicendis pro defunctis, sive pro occurrentibus necessitatibus Congregationis. Horum vero benefactorum nomina seorsim inscribantur in ipso Albo, ut eorum nomina numquam excidant.

XII ma.

Quamprimum alicui ex D. D. Sodalibus innotuerit aliquem confratrum gravius aegrotare, ipsum inviset, Solabitur, et Serio eriget, ut de comiteat necessario

ad felicem ex hac vita transitum mature ipsi prospiciat, monebitque de hac re Dominos Officiales, qui per literas patentes a Domino Secretario componendas alios D. D. Consodales hortabuntur, ut aegrum quantum possibile est, pariter et alternatim invisant, munia sacra ejus loco peragere studeant, media si desint corporis, administrare satagant: Et denique, quod sibi praestitum vellent, in tali articulo constitutis, eidem omni cum sollicitudine exhibeant.

XIII.

Statim autem, ut aeger ex vivis discesserit, vicinior consodalis de ejus obitu R. D. Secretarium admonet, cujus muneris erit absque mora id significare reliquis D. D. Consodalibus his vel similibus verbis: Obiit in Christo R. D. Confrater noster N. N. die N. mensis N. Anno N. pro cujus anima persolvamus, quid vi instituti nostrae congregationis tenemur, et simul si fieri aliquatiter potest pro amplitudine Sacerdotalis Charitatis, praesentia nostra funus ejus omnes cohonestemus, quod peragetur tali die locoque.

XIII ta.

Quoniam verò quidquid praecipitur, in sola charitate solidatur, dabunt operam non Segnem DD. Sodales, ut fraterno se amore in Domino complectantur, Se vicissim honore et debita reverentia praeveniant, et praecipue honorent, ac libenter audiant eos, a quibus Regimen totius Congregationis pendet. Et ideo capita hujus

Sodalitatis maxime studeant, ut tam verbis quam factis, bonum Christi odorem spargant, eum in finem, ut opere ipso caeteris Sint norma et incitamentum ad Virtutem.

XV ta.

Si quis DD. Sodalium Dei permissu aegritudine longiori diu vexaretur, conficeretur Senio, privatione sensuum redderetur impotens ac subsidio qualicunque, sive corporis sive animae opus haberet, illi juxta fraternae Charitatis leges, tam ex communi Sodalitatis arca, quam ex privato cujusvis poenu, quisque Sodalium, pro possibili subvenire studeat. Pari ratione si ob pauperiem sodalis defuncti funerale, ut par est dignitati Sacerdotali, fieri nequiret, illud sumptibus Congregationis peragatur.

XVI ta.

Denique diligenter observabunt omnes, quod summus Sacerdos Christus docet, nempe: cum videris fratrem tuum delinquentem, corripe eum inter te et ipsum, quod si audire noluerit, dic congregationi, ut ea opportunis remediis providere eidem possit. Quapropter Sodales omnes cavere Sciant a gravioribus, et maxime publicis delictis, a quibus nisi moniti abstinerint, Sciant se ex Sodalitate penitus excludendos.

XVII ma.

Cui etiam poenae subjectos noverint illi Sodales, qui continuo triennio numquam congregationem frequentaverint, nisi litteris vel per aliquem vicinum Sodalium, absentiae suae causam legitimam Congregationi manifestaverint. Quo vero melius et ferventius haec omnia servantur, licet nullatenus praecipiamus, tamen ut bonum, et plurimum conducens suademus, si ad minimum intra triennium semel quilibet ex DD. Sodalibus per Spiritualia exercitia, ad dies aliquot, et per generalem Confessionem animam restauraverit: Et si annis Singulis hae regulae et statuta in generali Conventu, post electionem novi Rectoris et Officialium, publicè à Secretario, vel ab ipso Rectore fuerint perlecta.

XVIII.

Cum vero insignem Ecclesiam Manspurgensem, S. Mihaëli Archangelo, Speciali Patrono nostro sacram, pluriumque Ecclesiarum Matrem, considerata mature locorum omnium qualitate, censuerimus pro fixa Sede, Congregationis nostrae et conventus nostri annui, aliis quibuscumque Ecclesiis anteferre, ut videlicet inde copiosiores pietatis nostrae manipulos reportare valeamus, opportunum duximus et omnino necessarium, ut supplici Confratrum omnium instantia facultatem nobis concedi postularem a Reverendissimo loci illius de Manspurg

Ordinario, juxta Bullam SSmi D. N. Clementis Noni a nobis obtentam: quatenus Jurisdictione sua Ordinaria, autoritate et gratia, liceret nobis quotannis in festo Apparitionis S. Mihaëlis Archangeli, cadente in diem octavam Mensis Maii, aliaque die Lunae ejusdem anni, in praedicta Ecclesia Manspurgensi unanimiter convenire, ut ibi non solum solemnem devotae Congregationis nostrae diem statuta pietatis opera persolvenda peragamus, verum etiam indicto Conventu, de negotiis et augmento hujus piaae Confraternitatis pertinentibus conferentiam habeamus.

XIX.

Et siquidem Saepedicta Ecclesia ab ipsa incorporatione et unione celeberrimo Monasterio SS. Trinitatis Neapoli Austriae, tam ex innata pene Sacro Cist. Ordini exemptione ab Episcopali Jure, quam ex privilegio speciali Pii Secundi Papae piissimae recordationis, nullum unquam agnovit loci Ordinarium nec agnoscit nisi Reverendissimos DD. Abbates ejusdem Coenobii SS. Trinitatis, utpote qui nonaginta circiter annis ante Concil. Tridentinum in praelibata Ecclesia Manspurgensi, atque illius territorio Jurisdictionem Ordinariam, praescribentem Jurisdictionem Episcopalem, ante celebrationem Concilii Tridentini possidere et manutenere dignoscuntur: Idcirco ne illius Ecclesiae Manspurgensis Immunitati, ac etiam exemptioni, privilegio et Jurisdictioni Ordinariae Reverendissimi D. Matthaei Abbatis moderni SS. Trinitatis Neostadii Austriae, suorumque Successorum, vel in minimo futuris retrò temporibus derogari possit, Dictum Reverendissimum Abbatem suosque Successores pro Ordinario dignissimo Ecclesiae Manspurgensis agnoscimus et profitemur. Hisque statutis et regulis nostris cavemus, ne per conventum nostrum, sive bis, sive ter, ad summum, pro negotiorum Confraternitatis nostrae necessitatibus et augmento, contigerit, ullus actus exerceatur, qui in praejudicium tam Spiritualis quam temporalis Jurisdictionis Saepedicti Reverendissimi Domini Abbatis, sui Venerabilis Conventus aut (sedis) electae Manspurgensis Ecclesiae vergere possit in futurum. Eidem praeterea Reverendissimo Domino Abbati, suisque Successoribus, tamquam praestitutae sedis nostrae, Ordinariis legitimis, in spiritualibus et in temporalibus dominis ac fautoribus nostris observandis, omnem reverentiam honorem et subjectionem spondemus; sub cujus et quorum foelici tutela nos emolumentem spirituale capturos in Domino confidimus.

O. A. M. D, B. V, S. M. A. G.

Matej, opat cistercijskega samostana v Dunajskem novem mestu, potrdi dné 1. januvarija leta 1668 ustanovitev in pravila duhovniške bratovščine v Mengšu.

Sequitur harum Regularum seu Statutorum

Approbatio.

Nos Fr. Matthaeus Divina miseratione Abbas Monasterii SS. Trinitatis Neapoli Austriae, Sacri Ord. Cist. Parochiae Manspurgensis Superioris Carnioliae in Spiritualibus Ordinarius et in temporalibus Dominus RR. DD. Confratribus noviter erectae Congregationis Sacerdotalis

Salutem in auctore Salutis.

Desiderium quod ad Salutare Piarum Personarum propositum pertinere dignoscitur auctore Deo, sine aliqua dilatione convenit adimpleri. Unde Reverendi ac Doctissimi Domini, cum ea quae ad solatium et salutem animarum, tam in vita, quam post mortem inspirante Paraclyto, pia a vobis excogitata comperimus, petieritis, ut par est, auctoritate nostra Ordinaria approbari et confirmari, merito citra difficultatem justam precum Vestrarum petitionem admittimus, et noviter erectae laudabili Congregationi Vestrae sincero congratulamur affectu. Locum igitur illum videlicet Manspurgensem Ecclesiam, morientium fidelium Speciali Patrono Sancto Michaëli Archangelo sacram, Nobis vero tam in Spiritualibus quam temporalibus, Ordinaria Jurisdictione subjectam, quam pro majori emolumento et uberiori fructu animarum Vestrarum, Vestro etiam laudabili instituto aptiorem elegistis, de Consensu Venerabilis Conventus nostri, ea conditione vobis concedimus, ut in dicta Ecclesia quotannis in festo Apparitionis S. Michaëlis Archangeli, cadente in diem octavam Mensis Maji, aliaque die Lunae ejusdem anni unanimiter convenire, et ibi non solum solemnem devotae Congregationis diem statuta pietatis opera exercendo peragere: Verum etiam in dicto Conventu de negotiis ad augmentum et conservationem Confraternitatis tractare et conferre valeatis. Attamen ut nullus inibi actus unquam exerceatur, qui in praepjudicium Domini temporalis, nostraeque Spiritualis Ordinariae Jurisdictionis, nec non successorum nostrorum in dictam Parochiam et Ecclesiam Manspurgensem vergere possit: Salvâ nimirum reverentia Personae Nostrae et successorum nostrorum: quos sicut Ordinaria Jurisdictione in Parochiam Manspurgensem fungentes, debite agnoscitis, et imposterum futuris semper temporibus agnoscatis. Quod si quid (quod absit) in contrarium vertente tempore contigerit, vel à Vobis, vel à Successoribus Vestris attentari, hasce irritas et nullas prorsus esse declaramus. Ea propter Bullas Sanctissimi D. N. Clementis Papae

Noni à Vobis desuper obtentas, nec non etiam Regulas et statuta piissimae congregationis Vestrae, auctoritate Ordinaria, confirmamus et approbamus, Et dictam confraternitatem Vestram laudabilem, sub tutela Abbatiae nostrae, Specialiter protegendam in Domino suscipimus. Ut ergo hac semper gratia digniores censeamini, DEI timorem et amorem assidue in cordibus Vestris et actionibus habere Satagite, ut quantò à Saeculi hujus astutiis, et ingratitude liberiores esse cupitis, tanto amplius placere Deo, totis animae viribus anheletis. Cunctis autem salutaria devotae Congregationis Vestrae, statuta Servantibus, sit pax Domini Nostri JESU Christi: quatenus qui hoc caliginoso tempore mentis Vestrae oculis, ad investigandum tam salutare institutum misericorditer tribuit luminis claritatem, eadem benignitate concedat, animabus Vestris refrigerii sedem et quietis Beatitudinem.

Datum Neapoli Austriae ad SS. Trinitatem, sub nostra subscriptione, et majoris nostri sigilli appensione, Anno reparaetae Salutis Millesimo Sexcentesimo Sexagesimo octavo Calendis Januarii.

Predstojništvo duhovniške bratovščine sv. Mihaela v Mengšu se zahvali cistercijskemu opatu Mateju za naklonjenost, skazano bratovščini, ter priporoča vse sobrate tudi v bodoče. — 1. marca 1668.

Litterae responsoriae

Ad

Reverendissimum et Amplissimum Praesulem, Dominum Dominum Matthaeum Sacri Ord. Cist. ad Sanctissimam Trinitatem Neostadii Austriae Abbatem Vigilantissimum, Sacrae Caes. Majestatis Consiliarium, Reverendissimum Dominum nostrum Patronum gratiosissimum.

*Reverendissime et Amplissime Praesul
Domine Domine Patrone gratiosissime.*

Consolatorias Reverendissimae et Amplissimae Dominationis Vestrae, de praecoci obitu nostri dilecti Domini Confratris Georgii Caroli Weissman, ad thesaurum archivi nostri, utpote immortalis lectione dignissimas, in profunda reverentia, et reverentia osculo exceptas servavimus. Certe quicquid severat amaritudinis in corda nostra, nostri ob integerrimae vitae candorem, omnibus amantissimi Domini Consodalis inexpectatus obitus sustulit radicitus Bernardino melle delibata Reverendissimae et Amplissimae Dominationis consolatio: jamque extrema luctus nostri, occupat duplex gaudium. Unum quo triumphanti, ut omimo speramus, Commilitoni, tamquam praemisso peregrinationis nostrae ad thronum gratiae

Advocato, obtentam palmam: Alterum quo nobis ipsis Reverendissimae et Amplissimae Dominationis, constantes erga Congregationem nostram, gratias, et gratiosos favores, corditus aggratulamur. Principium novae ad resuscitandam in cordibus nostris, ulceratorum temporum charitatem institutae congregationis nostrae, grave amplius non erit, quin potius nos dimidium facti jam habere gloriabimur, qui benè coepimus, in principio scilicet: Statim eum expectatissimum gratiosissimum Protectorem, Ordinarium et Patronum, indubitata Singulari Dei gratia et S. Michaëlis favore impetrando, quem rerum omnium principium et finis Sanctissima Trinitas suum jussit esse Abbatem. Unde ut tutiora Simus in corpore Archangelico membra, Vestram Reverendissimam et Amplissimam Dominationem in supremum caput nostrum, non tam eligimus, quam jam antea non unius duntaxat super nos potestatis et auctoritatis jure natum humiliter obsecramus: Reverendissima et Amplissima Dominatio dignetur, uti haecenus, ita deinceps constanti gratiarum suarum influxu nobis esse gratiosa, ut flores, qui apparuerunt in terra, et maturescant in fructus et tempus putationis eo desideratae a nobis omnibus felicitatis progrediatur, ut qui sumus putati per Sacros Ordines ab Agricola Coelesti in (Vite?) vera palmites non arescamus per culpas et acediam, (Sed) in Vite maneamus per Virtutes et constantem zelosam in Vineam Domini industriam, et in commissis nostrae et aliorum DD. Confratrum curae multis millibus animarum, fructum plurimum afferamus, quem in finem nos omnes totamque congregationem ad Reverendissimae et Amplissimae Dominationis amplissimas gratias membra sanctae congregationis existimus: etiam sub Reverendissimae et Amplissimae Dominationis ut capitis nostri nutu ac protectione in progressu foelici nostrae congregationis, quoad omnia statuta et statuenda, Vivamus, moveamur et simus. Reverendi Domini Secretarii nostri, si qua tamen in illo est, erubescere merito debet tota modestia, et ad immeritas a Reverendissima et Amplissima Dominatione super exiguo funebri discursu datas laudes ingenui pudoris purpura collarari. Fecit pauper quod in angustiis temporis de optimi Collegae fato maestissimus pro sua debilitate potuit, et quia hoc fecit, legem, quam ei hac in re tulimus, non tam per Bernardinae eloquentiae, quā, ut indignus, merito caret, sed per Sanctae obedientiae, quam praestare nobis tenetur, exercitium adimplevit. Caeterum toties de alveari et mellea cella S. Bernardi sugimus, quoties Reverendissimae Dominationis litteras, quas ex innatae sibi humilitatis stimulo ad nos scribere dignatur, in reverentiam defixis oculis legimus, quas etiam uti pulcherrimam Regularum nostrarum confirmationem in solatium et glo-

riam totius congregationis Archivo perpetuò commendavimus, ut cuique inde pateat, quam foelices simus, qui sub tam melleo Praesule contra ingratitude Saeculi et aëreas potestates, unitis in Sodalitiis viribus militare cepimus. Nunc aliud non superest, quam ut Reverendissimae et Amplissimae Dominationi, totique Venerabili Conventui, nos omnesque DD. Consodales profunde adgeniculati in perseverantiam gratiarum, impensissime et humillimè commendamus, prout per praesentes indignas lineas facere praesumimus, et manemus

Reverendissimae et Amplissimae Dominationis

Manspurgi Calendis Martii Anno 1668.

Obsequentissimi Servi
Subjectissimi Capellani

Laurentius Friat,
Manspurgi Vicarius,
pro tempore Praefectus.

M. Jacobus Pinter,
Capellanus Manspurg.,
p. t. indignus Secretarius.

Jacobus Wubitsch,
Vicarius in Commenda
Melitensi Ord. S. Joannis
Hyerosolymitani ad
S. Petrum,
Et pro tempore indignus
Assistens.

Mathias Parenta,
Parochus in Circlata,¹⁾
indignus pro tempore Assistens.

praesentatum 11. Martii 1668.

Potrđilo, da je prepis predstojećih listin popolno soglasen s tekstom, ki se nahaja v dunajskem novomeškem samostanu. — Ljubljana, 25. februarja 1669.

In Nomine Domini Amen.

Dass dises abschrüfftliche Vrbarium sambt denen darinen einuerleibt: vnnd beschribnen Zuestendig: vnnd anhängigkhaiten, auch brieffliehen Vrkhunden, gegen dem fürgebandt aus einem vralten, in dem Closter bey der heilligen Dreyfältigkhait in der Neüstatt in Össterich ligenden Vrbario, gezogenen, von Sr. Gnaden herrn Matthaeo Jezigen Abbe etc daselbst, mit eigene hanndtschrift, vnndt Pedschafft verfertigten, mir von dem Hohwürdigen, in Gott Andächtigen, auch Edlen, vnndt hohgelehrten herrn herrn Maximiliano Abbtin Zu Sittih, der Röm: Kay: Majestät etc Rath, vnnd Einer Löb: Landschaft olda in Crain verordneten, fürgelassnen Exemplar, vnndt gegen denen andern in demselbem eingetragnen schriftlihen Vrkhunden, wie auch Insti-

¹⁾ Gotovo pomota mesto Circlach.

tutions vnnd Confirmations Instrumentem der zu Mansspurg neu aufgerichteten Priesterlichen Bruederschaft, gehalten, collationiert, vnnd in allem deme, wass zwischen Meinen, auf denen geschribnen Blättern von oben an obwerts, vnnd sodan vnterhalb vnter dem Context von der rechten gegen der linkhen handt, zum endt jedes geschribnen Blats gezogenen Collationierungsstrich, oder linie, ausser etlicher Copien wort, deren Correctur auss meiner handschrift zu erkhennen, gleichlautendt be-

fundten worden, solliches Vrkhundet dise meine hiher gestelte eigene handschrift, wie auch Notariats-Petschaft vnnd Signatur.

Actum Laybach den 25. Februar 1669.

Johann Carl de Giorgio,

V. J. Dr. des Löb : Kay : Lanndts
Vizdombambts in Crain geschwor-
ner Secretarius, alss Bapstl. vnnd
Kayserlicher Notarius Publicus.

(Nadaljevanje prih.)

L. S.

Nikolaj Salon,

župnik trnovski.

Zgodovinske črtice; spisal J. Bilc.

Med najstareje fare ljubljanske škofije spada gotovo trnovska na Notranjskem.¹⁾

¹⁾ Spričuje nam to jako starinska zidava prvotnega dela farne cerkve, posvečene prvaku apostolov sv. Petru, ki je zavetnik premnogim starim svetiščem; spričuje nam starost duhovnije lega farne cerkve, na griču, v sredi lepe rodovitne doline, po kateri je v mnogih vaseh in vasicah naseljenih veliko število ljudi, kateri gotovo že v prestarih časih niso bili brez dušnih pastirjev. Starodavnost cerkve in fare nam dokazujejo dalje tudi mnoge jako zanimive drobtinice, katere nam hrani zgodovina.

Znani tržaški kronist dr. Peter Kandler in z njim naš učeni zgodovinar, rajni dekan Peter Hitzinger, menita, da je bila fara trnovska ustanovljena v sredi dvanajstega veka, ter da je starejša od nje župnija jelšanska v tržaški škofiji in slavinska na Pivki.

Ko sem se bil pred 29 leti namenil sestaviti malo kroniko naše župnije, prosil sem omenjenega zgodovinarja Hitzingerja, da mi zbere kaj gradiva iz stare zgodovine trnovske fare. Prijazni in učeni gospod, čegar imena se bodo Slovenci vedno hvaležno spominjali, mi je prav rad željo spolnil ter pazljivo pregledal knjige: 1. dr. Kandler, *Indicazioni per illustrare le cose storiche del Litorale. Trieste 1855.* — 2. Bianchi, *Documenti per illustrare la storia del Friule. Udine 1844.* — 3. Mainati, *Memorie storiche di Trieste.* — 4. *Storia chronografica di Trieste del Can. Seussa.* — 5. *In memoria dei vescovi di Trieste del dr. P. Kandler.*

Iz teh knjig je rajni Hitzinger sobral, ter mi poslal marsikaj zanimivega, kar sem porabil pri sestavljanju kronike trnovske. (Gl. »Laibacher Diocesblatt« 1. 1880, štev. 3, 4 in 5.)

Dasiravno so omenjeni pisatelji škofijske arhive skrbno preiskali, ter vse, kar so važnega v njih našli, v svojih knjigah razglasili, se vendar ne more dvomiti, da hranijo posebno videmske stare listine še mnogo znamenitega za zgodovino farâ naše škofije.

Domače listine podajajo nam za trnovsko kroniko jako malo gradiva, ker so bile v velikem požaru 20. avg. leta 1702, kateri je uničil farno hišo, tudi vse knjige pokončane. Razven nekega starega pergamenta, podpisanega 18. marcija leta 1650, ki je prav za prav prepis darilnega lista z leta 1517, in »katapana« o duhovskih službah, ne hrani farni arhiv nič zanimivega. Le farne matrike, katere segajo do leta 1702, in so še precej natančne, nam do te dobe marsikaj pojasnjujejo. Tako je bilo mogoče imena vseh duhovnih pomočnikov, katerih je bilo od takrat do danes nič manj kot 119, doznati, in izpisati tudi župnike trnovske do l. 1686, katerih je tukaj od takrat do danes pastirovalo dvanajst.

Izmed nam sploh znanih 16 župnikov²⁾ te častljive cerkve je jako zanimiva oseba Nikolaj Salon (1686—1712); o njem hočem tu obširneje razpravljati.

Bil je Salon sodoben našemu slavnemu zgodovinarju Valvazorju, kateri omenja o njem v svoji zgodovini: »Anjetzo ist Herr Nicolaus Salon der Pfarrer, welcher auch Bischof und Abt ist in partibus infidelium.« Valvasor ga tedaj imenuje škofa. Zapisniki, krstni, poročni in mrtvaški ga imenujejo le župnika, včasih opata; ako ga drugi vpisujejo, mu dajejo naslov: »reverendissimus dominus«. Premska vikarija, ktera je pripadala trnovski fari, ima nekoliko stareje matrike, in v njih se nahaja pogostoma zaznamovano, da je župnik trnovski poročal ali pokopaval namesto domačega vikarja. V njih se nahaja zapisano: »illustrissimus episcopus Nicolaus Salon, parochus Trnovensis«. Ta naslov mu je pridejan, ko je drug duhovnik zapisaval opravila, izvršena po Salonu.

Poglejmo sedaj še, kaj je zapisano v mrtvaški knjigi o smrti Salonovej! *Die 3. Sept. 1712. Reverendissimus Dns. Nicolaus Salon abbas infulatus et parochus caesareus Trnovensis obiit in Domino...* Ker se torej Salon sam nikdar ni podpisaval škofa, in ker mu tudi po smrti niso pridevali tega naslova, je pač čudno, zakaj ga prej omenjeni viri škofa imenujejo.

Še bolj čudna postaja ta zadeva po tem, kar je pisalo o našem župniku »Cvetje iz vrtov sv. Frančiška« štev. 12. 1. 1887.

V omenjenem listu beremo v spisu »Trsát, slavno svetišče M. B.«, da je neki Janez Ugolini dal napraviti v kapelici, katera je bila sezidana na mestu, kjer je nekdaj stala hišica preblazene Device, nov altar. Za čas postavljanja so prenesli čudodelno podobo Božje Matere v zakristijo ter jo tu v shrambo zaprli. . . . Bere se

²⁾ Prvi med njimi je Nikolaj Manfuita, kateri je tukaj leta 1318 pastiroval.

v »Cvetju« dalje naslednje: »Ko je bil oltar postavljen, sklenili so sveto podobo še bolj slovesno na staro mesto prenesti. Iz tega namena povabi samostanski predstojnik Nikolaja Salona, titularnega škofa Makarskega, infuliranega opata in župnika Trnovskega, da bi izvršil sveta opravila.« Velikih slavnostij, katere so se vršile pri prenašanju čudodelne podobe, nečemo tu opisovati, ker ne spadajo v našo razpravo. Le to bodi po »Cvetju« še omenjeno, da je pozneje škof Nikolaj Salon poslal na Trsat v dar prebláženi Devici Mariji svoje pontifikalije v zahvalo za premnoge po priprošnji premilostne Matere prejete dobrote.

Stara trsatska kronika, iz katere je »Cvetje« posnelo popis slovesnega prenašanja svete podobe, imenuje torej našega župnika Salona titularnega škofa makarskega.³⁾

³⁾ Makarska je bila mala dalmatinska škofija, [kakoršnih je bilo v Istriji in Dalmaciji več, in katere so štele komaj toliko prebivalcev, kakor sedaj pri nas kaka dekanija.

Ko me je obiskal svoj čas velečenjeni provincialni reških kapucinov, č. o. Avguštin, kateremu so razmere cerkvene v Dalmaciji dobro znane, sva se tudi o škofu-župniku Salonu razgovarjala. Obljubil mi je bil o. provincial, da bo skušal zvedeti, če se o Nikolaju Salonu v makarskem arhivu kaj nahaja in če ni bil znabit celó škof makarski. Zvedeti ni mogel o. provincial ničesar, vstregel mi je pa zelo s tem, da mi je poslal zapisnik škofov makarskih.

Kakor sem že omenil, je makarska škofija sicer majhna, pa zato stara, ker že leta 532 je Honorij III., metropolit Dalmacije, nekega Štefana imenoval škofa makarskega. Po smrti tega škofa do leta 1320, ko je bil po nadškofu spljetskem Petru IX. izvoljen Valentin biskupom makarskim, torej skoraj 800 let, so imena makarskih nadpastirjev popolnoma neznana. Leta 1779 je bil izvoljen zadnji makarski škof Fabian Blašković, po čegar smrti so vladali nekaj let škofijo kapitularni vikariji. Bulla »Locum B. Petri« je združila makarsko škofijo s spljetsko (Spalatensis Ecclesia); cerkev pa je ostala sostolnica (con cathedralis); njen prošt je postal pomožni škof in vikarij škofa spljetskega, ter je vsakemu podeljena čast naslovnega škofa. To je kratka zgodovina makarske cerkve. Opomniti nam je še, da v času od leta 1320 do zadnjega pravega nadpastirja makarskega je bila škofija štirikrat več let brez škofov, da je bilo, kakor pravi škofijski imenik, medvladje »interregnum«. Zadnje tako medvladje je bil po smrti škofa Marina Lisnić-a do leta 1698, ko je po prizadevanju in trudu pobožnega in učenega Nikolaja Bianković-a škofija zopet dobila pastirja. Bil je ravno Bianković izvoljen za škofa; saj menda ni imela vsa Dalmacija tako iskrenega in pobožnega duhovnika, kakor je bil škof makarski Nikolaj Bianković rojen Spljetčan. Kaj je bilo vzrok, da je cerkev tolikokrat in toliko let bila vdova, mi ni znano; znabit je temu vzrok bilo pomanjkanje škofu dostojnih prihodkov; skoraj gotovo pa turška sila, pred katero so imeli Turkom sosedni kristjani gotovo veliko trpeti. Naj bo že temu, kakor hoče, to je gotovo, in za našo razpravo znamenito, da je bil ravno o času, ko več let v makarski ni bilo škofa, Nikolaj Salon župnik v Trnovem. Znano je tudi, da so v prejšnjih stoletjih in celó do naših dni posvetni gospodarji in vladarji imenovali nekatere može za škofo, tako imenovane »naslovne škofo« »titularne škofo«, kateri so imeli

Titularni škof s samim naslovom brez škofovega posvečenja bil je torej župnik trnovski Nikolaj Salon. Ker takrat v Makarski pravega škofa ni bilo, zamogel je imeti naslov škofa makarskega; ko pa je bil Nikolaj Bianković imenovan in posvečen za škofa makarskega, je Nikolaj Salon odložil naslov škofa makarskega. To nam marsikaj pojasni, a ne vsega! Zakaj ga imenuje kronika trsatska in knjiga premska škofa makarskega in »illustrissimum episcopum«? Zakaj o njegovej smrti ni omenjeno, da je bil titularni škof? Zakaj piše Valvazor, da je sedaj Nikolaj Salon škof i. p. inf.⁴⁾ župnik v Trnovem?⁵⁾

In ker po tem naslov v cerkvenih očeh ni imel nikakoršnega pomena, zato se ponižni mož nikdar ni imenoval škofa. Pač je pa bil infuliran opat;⁶⁾ odkod je imel naslov opatov, ni nikjer zapisano.

Da je bil mož jako veljaven, zamore se sklepati iz tega, da so ga povabili na Trsat obhajati veliko slavnost; v tujo biskupijo na Trsat, kjer je bil komaj pol ure daleč prošt reški, kateri se je znabit tudi vdeležil lepe pobožnosti, katero smo prej omenili.

Za njegovega župnikovanja je zadela trnovsko faro velika nesreča. Pogorela je duhovska hiša z vsem, kar je bilo v njej. Skoraj gotovo je bila v tem požaru razdejana tudi farna cerkev.⁷⁾

Župnik Salon je popravil za silo cerkev in svoje stanovanje, ki je bilo na pol manje od prejšnjega — sedaj nadomeščenega z novim — ter s slamo krito, sploh tako, da bi bilo sedaj celo kakemu kajžarju preborno.⁸⁾

Po tem požaru je živel Nikolaj Salon še 10 let. Umrl je dné 3. septembra leta 1712, star 76 let. Kraj njegovega rojstva in njegovega službovanja, predno je postal župnik v Trnovem, je neznan.

le naslov, pa ne reda in časti, kateri niso bili pravi škofoje v cerkvenem pomenu; ti se nikakor ne dadó prisposobljati nekdanjim škofom i. p. inf., ali sedanjim titularnim škofom, kateri so pravi posvečeni škofoje.

⁴⁾ Izraza »in part. inf.« pri nekanonistu Valvazorju ne kaže preveč poudarjati.

⁵⁾ Op. vredn.: Najbolje se znabit te teškoče in ti pomisleki rešijo s podmeno, da je Nikolaj Salon bil le Epus »electus« (še ne »praeconizatus«) ali pa »resignatarius«.

⁶⁾ Op. vredn.: Ali bi ne bilo tudi mogoče, da so ga ravno zaradi rabe pontifikalij smatrali za škofa?

⁷⁾ Tako mi je pripovedoval pred mnogo leti zelo star mož, cerkveni starešina J. T., da je namreč v svoji mladosti iz ust starcev slišal, da je nekda v zvonik farne cerkve treščilo, in vsled tega je pogorela hiša božja in tudi farovž.

⁸⁾ Ko je stanoval pisavec teh vrstic pred 28 leti kot zgodnik v slabi farni hiši, popravljaj jo je nepozabni rajni župnik, dekan Ant. Grašič. Pri tej priliki so delavci nadomestili ogorjene tramove z novimi. Stari zidovi in iz ognja rešene črne grede so spominjale na ta strašni požar.

Slovstvo.

Zgodovina cerkljanske fare.

(Kritika kritike.)

Dolžnost mi je, da odgovarjam kritiki »Zgodovina cerkljanske fare« v »Zgodovinskem zborniku« št. 15, 16, 19, 20 in 21 — ne radi sebe, temveč, da branim delo radi dela tudi za bodočnost. Zasluži pa, da se brani? Na to so vže odgovorili prvi in najodličnejši naši domači zgodovinarji v raznih listih v svojih ocenah, kakor v »Dom in Svetu«, »Ljubljanskem Zvonu«, »Slovencu«, »Duhovnem Pastirju«, »Učiteljskem Tovarišu«, »Laib. Zeitung« itd., kjer so se izrazili o delu izredno pohvalno.

In tudi brezimni gospod kritik v »Zgodovinskem zborniku« je odgovoril pišoč (str. 233): »no pričujoči zvezek (to je »Zgodovina cerkljanske fare«) pa, ki po svoji zunanji obliki vse druge (dosedanje zvezke »Zgodovine farâ«) nadkriljuje, odlikuje se — tudi v natančnosti.« Prečudno je tedaj, da gospod kritik takoj na to govori o mnogih nedostatkih in pogreških, ki trudapolno delo kazé ter mu vrednost zdatno zmanjšujejo, in pristavlja, da s tem ne dá aprobacije vsemu, česar ne omenja (str. 234).

Kje pa in kakošni so oni mnogi nedostaki in pogreški, ki trudapolno delo kazé in vrednost zdatno zmanjšujejo? Zgodovinar stvarno sodeč uvidi, da važnega zgodovinskega pogreška gospod kritik niti jednega najti ne more, pač pa, da malenkosti jednako največjim nedostatom razglašá, ali pa besede moje drugače umeva.

Toda oglejmo si kritiko v kratkih potezah, naglašóč ne vseh, le nekatere nedostatke v njej.

Slišal je gospod kritik iz verjetnega vira, da so okoli leta 1860 v neki podružnici cerkljanske fare pokradli v noči tatje posvečene hostije in zlatnino. Svete hostije so raztrosili; ptiči so jih dobili in v kljuncih nosili okrog (str. 235). Prav radoveden sem, kje je oni verjetni vir? Cerkljanom, tudi najstarejšim, je to povsem neznano. V novjših dneh se je vnovič natančno med farani poizvedavalo; vspeh je bil isti, kar svedoči, da se je oni »verjetni vir« v tem motil. Okradli so pa zlobneži v resnici l. 1872 v adventnem času farno cerkev, kar omenjam v knjigi str. 49. — toda o ptičih je vse tiho. Mogoče, da je zamenjal »verjetni vir« tatvino v farni cerkvi z ono v nepoznati podružnici.

Na isti strani piše gospod kritik: »Pomuditi se nam je še nekoliko pri gradovih. Gospod pisatelj nam omenja le dva: strmolski in pa poženski.«

Gospod ocenjevalec se tu zelo moti. V zgodovini cerkljanske fare (str. 9) čita se črno na belem: »Da je stal grad v grajski vasi in sicer uprav tam, kjer je

danes Podgorškova hiša, vidi se nam verjetno. Znamenj tu ne najdeš — toda ime vasi »grad« in sosednjih »Dvorjan« opravičuje vsaj deloma naše mnenje. Kapelica grajska, trdé, da je stala na istem mestu, kjer je zdaj podružnica sv. Helene ter da je zato Podgorškova hiša dolžna oskrbovati večno luč v podružnici grajski.¹⁾ Možno, da je napominani grad razdejal Turčin o prvem svojem napadu v naše pokrajine okrog l. 1400.« Gosp. kritik to prezré, odločno pa trdi (str. 236), da je stal grad v Zalogu, dasi ni je listine, ne pisma o graščini v Zalogu, niti znamenja ne ustnega poročila o njem. Da se imenuje l. 1300 priča Ulricus de Zalog in l. 1302 Wslinus de Zalog. — jedino le to pač slabo utemeljuje istinitost gradu v Zalogu. Sicer da je gospod kritik dosleden, moral bi trditi ob jednom, da je stal grad tudi v Česnjevku in Brniku, ker se v listinah imenuje med drugimi tudi Henricus de Ckerstetin (Česnjevk v cerkljanski fari) in Robertus de Pernekke (Brnik) — oba 11. decembra leta 1238.;²⁾ in vendar gosp. kritik ne trdi, da je stal grad v Česnjevku in Brniku.

O luteranski dobi méni gosp. ocenjevalec (str. 236): »Dalo bi se morda kaj več povedati, kakor to, kar je na str. 14.« Da pišem o luteranstvu tudi na str. 15, — leto on zamolči. Več pa napisati nisem mogel, dasi sem gradiva v to marljivo iskal. Lažje bi nam bil morda pojasnil to dobo gospod kritik, ker so mu viri pristopnejši, nego meni. Da je bil župnik Krištof Schwab pl. Lichtenberški in Tufsteinski (1546—1595) prijazen luteranstvu, pišem tudi jaz, kakor tudi, da je bil v fari ne mal vihar (stran 15).

Tretjemu odstavku »verjetne misli o začetku fare« — piše gospod kritik »bi pa skoro rajši dali naslov neverjetne misli o začetku fare« str. 237.

Poudarjam, da ne trdim, da je bila v Šmartnem fara, kakor umeva gospod ocenjevalec, marveč verjetno le mislim, ter svoje verjetne misli izvestno bolj utemeljujem, nego on svoje neverjetne misli. Zgodovinar pravično sodeč, ne dvomim — pritrdil bode meni — uvažajoč vse razloge, seveda tudi one, katere je gospod kritik zamolčal. Tako na pr. da je šmarska cerkev najstareja v fari — prva, prvotno jedina, in zato tudi verjetno farna; nadalje, da je tam blizu — dobrih 200 korakov — stanoval graščak in večina njegovih podložnikov, kakor tudi, da so imeli do pretečenega stoletja — od sedanje farne cerkve jedva dobro četrť ure oddaljenem Šmartnem — svojega duhovnika.

¹⁾ Farni arhiv cerkljanski.

²⁾ Schumi: U. R. II. zv. str. 74, 75 in 77.

Gospod kritik zanikuje (str. 240), da bi imeli v Šmartnem svojega duhovnika, — češ, pošiljali so jih tja le v adventnem in postnem času od farne cerkve.

Če je temu tako, vprašamo: Zakaj se imenuje Primož Kralj od l. 1777—1784, tedaj sedem let šmarski duhovnik — »sacerdos curatus ad S. Martinum«? Isto »sacerdotes curati« imenujejo se tudi drugi, kar svedoče cerkljanske farne matrike.

Od farne cerkve niso jih pošiljali, (dasi je bila v istih časih v škofiji marsikje ta navada, da so jih pošiljali — to dobro znam tudi jaz), ker se šmarski duhovniki, kakor Primož Kralj, Janez Vodopivec, Josip Prunner — le ti so znani — med duhovniki farne cerkve nikdar ne imenujejo, pač pa jedino za-sé »sacerdotes curati ad S. Martinum«. Ineli so v Šmartnem svojo hišo, prav tam, kjer stanuje danes šmarski cerkvenik.

In da so pošiljali v Šmartno duhovnike, kakor méni gospod kritik — le za adventni ali postni čas — mar ni tudi to posebno stara in tehtna pravica, ki ima verjetno svoj vir v prvotni farni cerkvi v Šmartnem! Vprašam: Zakaj niso pošiljali duhovnikov tudi v ostale večje vasi, bolj oddaljene farni cerkvi, nego je Šmartno? — vzlasti na Zgornji Brnik, kjer je bila cerkev prostornejša in tudi vas trikrat večja nego je Šmartno?

Na strani 238. piše gospod kritik: »Ključarja farne cerkve, ki sta podpisana na ustanovnem pismu (kostniške kapelanije ali beneficija sv. Tomaža l. 1494), ne zoveta se Gašpar Močnik in Vrban Drysa, ampak Gašpar Maček in Vrban Desa, tako je vsaj čitati v nekem prepisu ustanovne listine, ki se hrani v knezoškofijskem arhivu ljubljanskem.« Mogoče, da je v onem prepisu pomota. V farnem arhivu cerkljanskem v tamošnjem urbariju čita se prav tako, kakor je v moji knjigi str. 35, — namreč Gašpar Močnik in Vrban Drysa.

Na strani 240. prezrl je gospod ocenjevatelj besedo »približno« — pišoč: »Pač popolnoma neutemeljena je trditev (str. 62), da je cerkev sv. Florijana v Lahovčah zidana v slogu romanskem«.

Čitatelj se uveri v knjigi, da ne pišem v slogu romanskem, marveč približno romanskem.

Ravno tam se čita (stran 240): »Pri podružnici sv. Matije v Zalogu (str. 63) bi se dalo pripomniti, da so tudi njo za časa cesarja Jožefa II. nameravali povzdigniti v lokalno kapelanijo, a kasneje so to misel opustili.« Nisem pripomnil, ker se mi je videlo nepotrebno, a tudi neumestno.

O cerkvi sv. Ambroža méni gospod kritik (str. 250) »da je bila koncem pretečenega stoletja podružena lokaliji na Šenturški Gori, a zopet priklopljena cerkljanski fari«. Priznam, da so se vršile obravnave, a faktično ni

bil sv. Ambrož Šenturški Gori nikdar priklopljen, — tako pouče nas farne matrike cerkljanske.

Na strani 283. trdi ocena: »Tega dela (zgradbe sedanjega prezbiterija farne cerkve l. 1818 in 1819) ni zvršil Matej Medved, ki je bil še le začetnik in komaj 22 let star — toraj gotovo še ne tako daleč na okrog znan, kakor pozneje — marveč neki Štajerec. Ime njegovo se je pozabilo.« Vir moj je preverjeten, da bi se vdal in verjel tej trditvi brez dokaza. G. Borštnik, porojen leta 1802, star tedaj 16 oziroma 17 let, lansko leto umrla nečakinja Medvedova, stara blizu 80 let in cela vrsta drugih starih Cerkljanov pripovedovalo mi je, da je zgradbo prezbiterija vodil in zvršil Matej Medved. Vprašal sem opetovano, in odgovorilo se je s pristavkom: »Vsaj smo bili zraven in videli!« Res, da je bil tedaj mlad, a v bistrumnosti in zidarski obrti nadvladal je visoko vže stare in skušene zidarske mojstre. (Naj opomnim mimogredé, da je Mozart jedva petletni deček komponiral. Poljak Koczalski, star še le sedem let, koncertoval je v Ljubljani lansko leto meseca februarja tako vrlo, da se niso mogli poslušalci dovolj načuditi njega umetnosti na glasoviru. In zakaj ne bi bil Medved star vže 22 let veleum v svoji stroki!)

Ugovarja se tudi s tem, da ni bil še tako daleč na okrog znan. Dosta, da so poznali Cerkljani Cerkljana, rojaki svojega rojaka; bil je namreč tam doma in stanoval jedva dobrih 100 korakov od farne cerkve. In prav zato, ker so ga poznali, zaupali so mu napominjano delo. Medved je kmalu daleč zaslovel; sezidal je devet novih cerkvá, predelal njih sedemnajst, in kar si ni nikdo upal, napravil je kúpolo v stolnici ljubljanski.

Pripoved tedaj o nekem Štajercu, katerega ime se je pozabilo, je prav neosnovana.

Nadalje čitam v oceni (str. 283): »Vsled nje (lakote l. 1817) je bila tolika draginja, da je neki gospodar cel gozd podaril za tri hlebe kruha.«

Radoveden sem, kje je vir? Lakota seveda je bila, gospodarila je tedaj — kakor je znano — po celi deželi, a da je nekdo prodal cel gozd za tri hlebe kruha, nisem slišal nikdar, dasi sem po vseh vaseh v fari tudi v tem oziru skrbno poizvedával.

Manjši potresi, kakor drugod, bili so često tudi v Cerkljah, večjih pa ni bilo. Da se je mali zvon »klenkovec« (kje?) v tem stoletju vsled potresov vže trikrat snel iz svojih tečajev, je pač premalenkostno.

(Nadaljevanje prihodnjicé.)

363

Vsebinska. Duhovniška bratovščina svetega Mihaela v Mengšu. (Od l. 1667—1799.) — (Nadaljevanje). — **Nikotaj Salon,** župnik trnovski. — **Slovstvo:** Zgodovina cerkljanske fare. (Kritika kritike).